

Videóinterjúk felhasználási lehetőségei a tanításban

Jancsákné Majzik Andrea

BEVEZETÉS

Az oktatás világában az utóbbi évtizedben új társadalmi és gazdasági kihívások jelentek meg, melyek jelentősen kapcsolódtak a történelemtanítás iránt megfogalmazódó új szerepeltvárásokhoz is. A globalizáció életmódra gyakorolt erőteljes hatása, a digitális bennszülöttek online életstílusa, valamint a családi beszélgetések ritkulása a kollektív emlékezet elhalványulása felé hatnak (Jancsák 2018, 2020a). A oktatás átformálódó társadalmi környezete és a változások hatása a mindennapi oktatási praxisra (Csapó 2004; Kozma 2022; Nahalka 2002, 2013; Zsolnai 2017) arra enged következtetni, hogy az új kihívások megjelentek a történelemoktatás és a történelemtanárok előtt is (F. Dárdai – Kaposi – Katona 2020; Fischerné 2011; Jancsák 2019, 2020b; Kojanitz 2011, 2018).

A közel két évtizedes történelem–média–rajz szakosként eltöltött pedagógusi pályámon az oral history mint a történelmi eseményekben résztvevőkkel készített beszélgetéseket feldolgozó módszer (Gyáni 2000; Kojanitz 2018; Pászka 2017) többször szerepet kapott, beépült, majd elengedhetetlen részévé vált számos kulcsfontosságú témakör tanításának. Különböző munkaformákkal megerősített tanórákon jelentek meg életútinterjúk, és szerves részét képezték a tanítványaimmal közösen, saját arculatunkra formált témaköröknek, projekteknek (Jancsákné 2013). Az elmúlt években készült projektjeim közül kettőt mutatok be példaként, majd vonok le következtetéseket az ezekkel végzett munka tapasztalatai alapján.

HELYTÖRTÉNETI SÉTA INTERJÚ RÉSZLETEK MEGHALLGATÁSÁVAL

E projekt szakmai támogatója a *Zachor Alapítvány a Társadalmi Emlékezetért civil oktatási szervezet* volt¹. A szervezet legfőbb célja, hogy felhívja a pedagógusok és a diákok figyelmét olyan társadalmi jelenségekre, mint a rasszizmus, az antiszemitizmus, az előítéletesség, és kiemelve a tolerancia-oktatás és emberi jogok oktatásának fontosságát. Elsődleges forrásokra támaszkodva, személyes történetekre építve kíván segítséget nyújtani a holokauszt és más genocídiumok oktatásához. Erősíteni kívánja a személyes megközelítést az oktatásban, hogy a diákok ne csak elidegenítő adathalmazokon át, hanem

¹ Zachor Alapítvány: <http://zachor.hu>, <https://www.zachor.hu/programok>

személyes, őket megérintő történetek által ismerkedhessenek múltjukkal. Cél az is, hogy a megvalósító pedagógusok közoktatásban és informális oktatásban egyaránt alkalmazható tananyagokat, oktatási segédanyagokat készítsenek (Zachor 2009). A szervezet szakmai programjának hangsúlyos része a történelmi séták szervezése diákvezetőkkel (például a régi pesti zsidónegyedben), melyek során a diákok megismerkedhetnek a budapesti zsidóság történetével és szokásaival, vagyis azzal, hogyan éltek és mivel foglalkoztak a holokauszt előtt, és mi történt velük a második világháború idején. A séták esetében a fiatalok bevonódását támogatja az is, hogy az esemény vezetői maguk is diákok. Az alapítvány által kidolgozott és működtetett nagyszerű budapesti séták mellett, vidéki pedagógusokat kértek fel, helyi séták kidolgozására.

A diák-idegenvezetés során a történelem, ezen belül a holokauszt iránt érdeklődő önkéntesekkel dolgoztam. Projektműködést alkalmaztam, mivel e módszer lényege (közösen, együttműködve, belső indítástól és valamely, a tágabb közösség érdekeit szolgáló produktum létrehozása érdekében való tevékenység) összhangban volt a vállalt feladattal és a fejleszteni kívánt kompetenciákkal: együttműködés, problémamegoldás, konfliktuskezelés és a tolerancia. Nyolcadikos diákjaimmal együtt helytörténeti kutató munkát végeztünk Szeged zsidó lakosságának múltjáról, egykori és mai épületeinek történetéről, a holokauszt helyi eseményeiről. A USC Soá Alapítvány [USC Soah Foundation. The Institute for Visual History and Education²] videó-interjú gyűjteményéből kiválasztottuk Lovász Ferencné Szöllös Veronika holokauszt túlélő visszaemlékezését, melynek részleteit segítségül hívtuk a diák-idegenvezetők által tartott helytörténeti séták előkészítéséhez és megvalósításához. E vizuális történelmi interjú kb. két óra hosszúságú. A tanításban való használhatósága abból ered, hogy az egyéni élettörténetet szélesebb történelmi kontextusban ragadja meg. A szegedi születésű interjúalany gyerekkorától az interjúkészítés időpontjáig meséli el élettörténetét. A helytörténeti, életmódtörténeti érdekességeken túl az is motiváló volt a számunkra, hogy megpróbáltatásai után hazatérve épp a mi iskolánk jogelőd intézményének tanulója lett.

A projekt komplex jellegénél fogva többféle ismeret bővítését és mozgósítását igényelte egyszerre: történelem és állampolgári ismeretek, hon- és népismeret, mozgóképkultúra és médiaismeret, hely-, kultúra- és életmódtörténeti ismeretek. A Nemzeti Alaptanterv által elvárt tanulói kompetenciafejlesztés mellett az SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája Pedagógiai Programjában³ megfogalmazott elvárásoknak megfelelően feladatommak tekintetem az erkölcsi ismeretek átadását, a helyes értékrend kialakítását és fejlesztését, a közösségi kapcsolatok elmélyítését, a közösség tagjai közötti helyes kapcsolati formák felismerését és betartását. A projekt lehetőséget adott az előítéletekkel összefüggő problémák felismeréséhez, tudatosításához és kezeléséhez szükséges képesség fejlesztésére. A közösen végzett munka élménye táptalaja volt az új befogadására való nyitottság kialakításának, a tolerancia, a szolidaritás fejlesztésének. Kiemelt szerep jutott a felfedezési- és a megismerési vágy felkeltésének, valamint az önismeret, az önértékelés fejlesztésének. A kommunikációs készség és az együttműködés képességének fejlesztésére is sokféle lehetőség volt. Mindezek mellett fontosnak tartottam a médiatudatosságra való nevelést is.

2 USC Soá Alapítvány [USC Soah Foundation. The Institute for Visual History and Education]: <https://sfi.usc.edu/>

3 Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája Pedagógiai Programja: <http://www.gyak.jgypk.szte.hu/index.php?menu=pri&pid=ipedprog>

Amennyiben a multimédiás tananyagok szerves, a szakdidaktikai szempontokat érvényesítő beépítése megoldható (Jancsák et.al. 2021, Kojanitz 2021), akkor jelentős szerepet játszhat a történelem tantárgy oktatásában, és a magyarországi holocaust témájának feldolgozásában (Jancsák & Szőnyi & Képiró 2019). Jelen projekt esetében tabletek segítségével a helytörténeti séta során a tanulók az adott helyszíneken⁴ nézték és hallgatták meg a kiválasztott interjú-részleteket. A projekt⁵ bizonyította, hogy a videóinterjú olyan modern vizuális információforrás, amely érdekes lehet tanórán, külső helyszínen megvalósuló és tanórán kívüli oktatásban egyaránt. Felhasználásakor azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy pedagógiai hatása eltér mind a játékfilmekétől, mind a dokumentumfilmekétől, mert ez hatás több szempontból is túlmutat azokon. Ez az erősebb hatás a szemtanú (elszenvedő) által elmondottak hitelességéből, másrészt a személyes élethelyzetek közérthetőségéből és átérzhetőségéből fakadt. A kiválasztott helyszíneken történő megtekintés lehetőséget adott, hogy a történelem személyessé válhasson. A diákok a történelem egy szeletét egy valóságos személy szemszögéből is megismerhették.

VIZUÁLIS TÖRTÉNELMI INTERJÚ INTEGRÁLÁSA A TANÓRAI MUNKÁBA

A vizuális történelmi interjú sokféleképpen integrálható az oktatásba: használható például a kritikai gondolkodás fejlesztésére, a vizuális- és médiaműveltség kiszélesítésére, önálló és összehasonlító forráselemzésre. Mindez megvalósult azokon a tanórákon, melyeken a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) egyik alapítójával, Kiss Tamással készült interjú egyes részleteit használtuk a nyolcadik osztályban (Jancsákné 2019). A projekt kidolgozására és megvalósítására az *MTA–SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport*⁶ tagjaként, tananyagfejlesztőként való munkám során került sor. Az általunk kidolgozott⁷, új ismeretet feldolgozó tanóra a 8. osztályos tananyag szerves részeként nyújt segítséget az 1956-os forradalom és szabadságharc tananyagának mélyebb megértéséhez. A tanóra címe: *A forradalom indítósíkrája a szegedi MEFESZ*. A tanóra a kutatócsoport által készített 12 perces interjú⁸ részleteit építi be a tananyagba.

A NAT-hoz és a Kerettantervhez illeszkedő, részletesen kidolgozott terv alapján megvalósított tanóra az 1956-os forradalom és szabadságharc előzményeit és eseményeit igyekszik a társadalmi, gazdasági és kulturális környezetbe ágyazottan érthetővé és egyben befogadhatóvá tenni. A három néhány perc hosszúságú interjúrészlet beépítése az óra teljes menetébe időarányosan történt. Az óra első felében célunk a korábban említett kompetenciafejlesztésen túl az érdeklődés felkeltése, érzékeltetve a történelmi kontextust, melynek ismerete segítheti

4 A szegedi új zsinagóga, a régi zsinagóga, Lőw Immanuel szülőháza, Lőw Lipót lakhelye, a Weisz ház, a Hajnóczy és a Guttenberg utcai botlatókövek.

5 Projektismertető (2016) Multimédiás helytörténeti oktatási projekthez kapcsolódó szakmai tréning és képzési program Szegeden. http://www.jgypk.hu/tanszek/tarselm/images/Home/programterv_idegenvez_aprilis7.pdf

6 Az MTA–SZTE Elbeszélt Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport honlapja: www.eyewitness.hu

7 A tanóra anyagai az interneten itt: <https://eyewitness.hu/hu/1956-os-forradalom-es-szabadsagharc-altalanos-iskola/>

8 Az 1956-os forradalom közvetlen előzménye – Interjú Kiss Tamással. Készítette: Jancsák Csaba és Jancsáné Majzik Andrea (MTA–SZTE ETTK) 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=T40Z4oJQLD4&t=377s>

a visszaemlékező akkori döntéseinek megértését. „A történelmi interjúk megjelenése az iskolai oktatásban olyan értékes és élményszerű újdonság, amelyet érdemes, sőt, szükséges is összekapcsolni a történelmi gondolkodást fejlesztő tanítási stratégiák alkalmazásával. [...] A kutatásalapú tanulás módszertanának célja olyan hatékony tanulási környezet kialakítása, amelyben a diákok a forrásokból szerzett információkra alapozva fokról fokra jutnak közelebb egy történelmi kérdés megválaszolásához” (Kojanitz 2018:78; ld. még Kojanitz 2021:63–70). Ezt a megoldást alkalmazva még további öt személy⁹ életvilágáról és családi helyzetéről szóló visszaemlékezéssel segítettem a feldolgozást. A második videóinterjúrészlet a tananyag feldolgozásának ismeretforrását nyújtotta. Ehhez a részlethez teszünk fel kérdéseket, nyitunk vitát, kérjük diákjaink véleményét. A tanóra e részében a diákok összefüggéseket kereshetnek a korábban tanultak és az interjúalany háttértörténetében. A visszaemlékezés véleményeket/ vélekedéseket hoz elő, felvetéseket inspirál – ezek fontos elemei a tanórának. Sőt – kutatásunk adatai szerint – olyan kortárscsoporthoz tartozó beszélgetéseket is generál, amelyek túlmutatnak a tanórán (Jancsákné 2020). Az utolsó videóinterjú részlet megtekintésével és annak segítségével történik meg a következtetések helytálló voltának ellenőrzése, a történettudományi kutatás forráskritikai módszerére alapozva (és egyúttal segítve a kritikus gondolkodás fejlesztését), amikor további forrásokat keresünk, hogy cáfoljunk vagy igazoljunk a szemtanú által elmondottakat. Ezt a résztvevénységet segítik (az előkészített) írásos források: korabeli újságcikkek, kihallgatási jegyzőkönyvek, fényképek a tárgyalt eseményről, vádirat, ítélet, és a Magyar Rádió 1956. október 20-án készített hangfelvétele, illetve a Szabad Európa Rádió híradója részletének hangfelvétele. Fontos célunk a forráskritika fogásainak elsajátíttatása. Az olyan kérdések megvitatása, minthogy honnan tudjuk, hogy az interjúalanyunk igazat mond; hogy lehet, hogy ilyen részletességgel emlékszik mindenre. E kérdések megvitatását segítik az említett írásbeli, képi és hangforrások is.

Az 1956-os órák kapcsán végzett kutatás azt mutatta, hogy tanórán érintett, összesen száz tanuló 41%-a a tanóra után beszélgetett az osztálytársakkal az 1956-os forradalomról, és 35%-uk a családtagjaikkal beszélgetett erről. Az előbbi tény mutatja a kortárs értelmező közösségek bevonódását. Az utóbbi pedig azt jelzi, hogy a videóinterjú óra ösztönzést ad a családi beszélgetésekhez is. Ezáltal elősegítheti a szülők/nagyszülők megkeresését, a társadalmi értékek és tapasztalatok generációk közötti átadását, ezzel együtt pedig a családtörténetekben megjelenő nemzeti történelem iránti érintettség attitűdjeit. A kortársi és a családi beszélgetések hozzájárulnak tehát a kollektív történelmi emlékezet megőrzéséhez.

TOVÁBBFEJLESZTÉS ÉS KONKLÚZIÓ

Az eddig feldolgozott történelmi eseményeken túl, időben napjainkhoz közelítve, más korszakok tanításában is hangsúlyt kaphat a mozgóképre rögzített visszaemlékezés. Ezen elgondolásból a videóinterjúkkal támogatott órák köre, terveim szerint a közeljövőben kiteljesedik a következő témakörökkel: 1. Az 1956/58 évi megtorlás időszaka; 2. A hatvanas évek: „legvidámabb barakk” (?); 3. Demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon (Rendszerváltoztatás). E tananyagegységeken belül a feladatokkal ellá-

⁹ Ambrus János egykori orvostanhallgató, Csete Iván egykori orvostanhallgató, Hámori Károly egykori orvostanhallgató, Pusztai Éva egykori vegyészhallgató, Tóth Imre egykori joghallgató.

tott visszaemlékezéseket feldolgozó órák szem előtt tartják az olyan állampolgári kompetenciák fejlesztését, mint az empátia, szolidaritás, a demokrácia értékeinek tisztelete, vitakultúra, véleményalkotás és véleményformálás, személyiségi és emberi jogok tisztelete, társadalmi és gazdasági problémák iránti érzékenység.

Az oral history tanórai eredményességéről és hatásairól készült elemzés engem is továbbgondolásra késztetett: Hogyan tudnak a videóinterjúk és az azok köré csoportosított tanulásszervezési módszerek hasznosulni nemcsak a történelemtanításban, hanem tágabb kontextusban is más műveltségterületek részeként? Segítheti-e a módszer a tantárgyközi ismeretkoncentrációt és transzdiszciplináris módon megvalósuló kompetenciafejlesztést? Különböző tantárgyakba ágyazva, hogyan segíthetik az intézményen belüli kommunikációt, együttműködést, a NAT által elvárt tanulói kompetenciák több tantárgy együttműködésével való közös fejlesztését?

Az ETTK kutatási eredményeinek (Jancsák et.al. 2021) tükrében érdemes lenne más tantárgyak (matematika, fizika, ének, biológia, irodalom, etika, hon- és népismeret tárgyak esetében) esetében is megfontolni egyes jeles személyek videóinterjúinak beépítését az oktatásba. Meg lehet vizsgálni a tanulókkal közösen, hogy a kiválasztott személy a saját aktív életpályája során hogyan hat a történésekre szélesebb körben vagy lokálisan. A kiválasztott életútinterjú lehet egy helytörténeti szempontból értékes visszaemlékezés, sőt, egy vállalati innovátor (kutató, feltaláló) interjúja is. Lehet például egy gyárnál egy főmérnök, aki az utókor számára is a megfelelő időben, a megfelelő helyen él és hatékonyan, innovatívan tevékenykedik. A természettudományos tárgyak vonatkozásában lehet nemzetközi léptékben is jelentős tudós, pl. a C-vitamin felfedezése esetén Szent-Györgyi Albert¹⁰, vagy a matematika esetében akár Rubik Ernő¹¹. A magyar nyelv és irodalom tantárgy vonatkozásában sok ilyen interjú található (pl. Faludy György¹², Nagy László¹³, Pilinszky János¹⁴, Pomogáts Béla¹⁵, Weöres Sándor¹⁶). Az ének-zene tanítás esetében például Kocsis Zoltán¹⁷. A történelem órákon használt tanulásszervezési módszerekre alapozva a kollégákkal kiválasztjuk az adott interjúból azokat a részleteket, melyek például a természettudományos tantárgy, a matematika, a magyar irodalom vagy az ének-zene tanítása és az általa közvetített társadalmi értékek szempontjából érdekesek.

A pedagógustársadalom látja, hogy a fiatalok felé a munkaerőpiac milyen kihívásokat állít. Elvárás, hogy a „leendő munkaerő legyen kritikus, gondolkodjon, legyen kreatív, a maga szakmájában akarjon a legjobb lenni, és ezért tegyen meg mindent. Pedagógusként célunk, hogy a jövőbeli felnőtt keresse meg magának a megfelelő szakmát, abban teljese-

10 Szent-Györgyi Albert. Riporter-rendező: Kardos István, 1984. <https://youtu.be/ReTsqEnpKRI>

11 Rubik Ernő. Készítette: Építészfórum, 2021. <https://youtu.be/i7VGG4tu9nE>

12 Faludy György – Történelmi portré. Rendezte: Böszörményi Géza – Gyarmati Lívia, 1986. <https://youtu.be/OelqvV4VDjQ>

13 Nagy László költővel beszélget Kormos István. Magyar dokumentumfilm, 1975. <https://videa.hu/videok/film-animacio/nagy-laszlo-koltovel-beszelget-kormos-irodalom-vers-sFNMBFBsaDv2LoDS>

14 Pilinszky János – Hűség a labirintushoz. Rendezte: Maár Gyula. 1978. <https://youtu.be/IQsyQl7JRv8> és <https://youtu.be/Xka8jpMXYiw>

15 Pomogáts Béla. Készítette: Képiró Ágnes (MTA–SZTE ETTK) 2017. https://www.youtube.com/watch?v=m_MYMH_aCEQ, <https://www.youtube.com/watch?v=LkhLCTe3NPg>, https://www.youtube.com/watch?v=Ridu_wsPSRI, https://www.youtube.com/watch?v=kWKcl0bpj_c

16 Weöres Sándor. Rendezte: Zolnay Pál, 1978. https://youtu.be/HTzdy3_XY5c

17 Kocsis Zoltán. Készítette: Hűvösvölgyi Ildikó. 2000. <https://www.youtube.com/watch?v=SoNMLx-ri-4>

jen ki. Így a munkahelye, a közössége, a családja szempontjából boldog, tágabb értelemben a társadalom, a gazdaság szempontjából hasznos ember lesz.” (Jancsákné 2020:55). Ebből adódóan nem túlzás azt mondani, hogy minden műveltségterület és tantárgy esetében hasonlóak az elvárások, tehát a célok horizontálisak. Modern munkapiaci elvárás, hogy vértesszük fel tanítványainkat a kreativitást, az innovatív gondolkodást, a felelősségvállalást, a vállalkozószellemet támogató kompetenciákkal, és erősítsük a célracionális gondolkodást, valamint a megküzdési képességet. Ezt a felelősségteljes munkát segíti a készülő komplex online segédanyag, a válogatott életútinterjú részleteket is tartalmazó, módszertani ajánlásokkal kiegészített tematikustervek és óratervezetek, és az egyes műveltségterületekhez igazított életútinterjú-gyűjtemény, példatár.

A kitűzött cél az, hogy a videóinterjúval támogatott tanórákra olyan feladattípusokat állítsunk össze, amelyek a NAT elvárásainak megfelelően, illeszkedve a kerettantervbe, tanulási és szociális kompetenciákat fejlesszenek. A KAP-program¹⁸ mintáját követve arra törekszünk, hogy a feladatok többféle megoldást kínáljanak, többségében nyitott végűek legyenek. Egy-egy központi témáról vitát is generálhatnak. Ennek során a diákok több oldalról, többféle szempontból vizsgálhatják meg a különböző állításokat, hogy átgondolják a lehetséges megoldásokat, s ezekről saját véleményüket bemutathassák. Mindezek érzelmi hatásokat váltanak ki, az élményszerűség által támogatják a megismerés, valamint az ismeretek rendszerezését és elmélyítését.

Az eddig megvalósított és a jövőben kidolgozásra váró tervezetekben az interjúalany bemutatása és az általa elmondottak szerkesztve, az adott oktatási célra előkészítve állnak a tanárok rendelkezésére, a kiválasztott személy, s így diákok számára akár mint egy életéről mesélő családtag jelenik meg. A kiinduló feltételezésem, hogy az egy életútinterjúkra alapozott tanítás-tanulás az ember és társadalom műveltségterületen és történelemtanításon kívül más tantárgyak esetében is alkalmazható. Az ilyen típusú órák és foglalkozások összhangban vannak a hagyományos tanári szerepkör változásaival, valamint az oktatást és nevelést egységben szemlélve, problémamegoldást, készségfejlesztést, új módszerek befogadásának lehetőségét kínálják.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Csapó B. (2004). *Tudás és iskola*. Műszaki Könyvkiadó.
- F. Dárdai Á. & Kaposi J. & Katona A. (2020, szerk.). *A Történelemt@nitás a történelem-tanításért*. Magyar Történelmi Társulat.
- Gábor K. (2006). Társadalmi átalakulás és ifjúsági korszakváltás. In: Gábor K. & Jancsák Cs. (2006, szerk.). *Ifjúságszociológia*. Belvedere Meridionale. 384–427.
- Gyáni G. (2000). Emlékezés és oralhistory. In: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág Kiadó. 128–144.
- Jancsák Cs. (2016). *Az 1956-os forradalom indítószikrája a szegedi MEFESZ*. Belvedere Meridionale. <http://real.mtak.hu/53580/> [2022.07.13.]

18 https://www.komplexalapprogram.hu/upload/DFHT_2_koncepcio_WEB_19_09_18.pdf [2022.08.03.]

- Jancsák Cs. (2018). Szemtanúkkal készült videointerjúk alkalmazása valamint hozzáadott értéke a történelem és állampolgári ismeretek tanításában. In: Bánréti Z. & Jancsák Cs. & Kósa M. & Képiró Á. (2018, szerk.): „Félidőben” – *Eredmények és perspektívák: MTA Tantárgy-pedagógiai Kutatási Program Bölcsészeti és Társadalomtudományi Munkacsoportjának konferenciája és szakmai vitája*. MTA–SZTE ETTK. 13–18.
- Jancsák Cs. (2019). A személyes narratívák és a történelemtanítás értékvilága. In: Kovács G. & Lukács O. (2019, szerk.). *Az elbeszélés ereje*. PPHF. 7–22.
- Jancsák Cs. (2020a). Történelmi emlékezet és a család. In: A. Gergely A. & Kapitány Á. & Kapitány G. & Kovács É. & Paksi V. (2020, szerk.). *Kultúra, közösség és társadalom*. Társadalomtudományi Kutatóközpont, Magyar Szociológiai Társaság. 141–159.
- Jancsák Cs. (2020b). Családtörténetek hiánya, történelemtől elidegenedett nemzedék, új ifjúsági sebezhetőségek és történelemtanítás. *Magyar Tudomány* 181. évf. 8. sz. 1014–1021. DOI: 10.1556/2065.181.2020.8.2
- Jancsák Cs. & Kojanitz L. & Kósa M. & Kiss G. F. & Mezei M. (2021). A gyakorlaton alapuló kutatási tényektől a kutatási tényeken alapuló gyakorlatig: Elbeszélte történelem a történelemoktatásban. *Iskolakultúra* (31) 11-12. 3–15. DOI <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2021.11-12.3>
- Jancsák, Cs. & Szőnyi, E. & Képiró, Á. (2019). The Impact of Video Testimonies in Holocaust Education in Hungary. *International Journal of Research on History Didactics History Education and History Culture*. 2019 (40). 161–179.
- Jancsákné Majzik A. (2013). Holokauszt gyermekszemmel. A Holokauszt-emléknap köré szerveződő, videóinterjúkra épülő művészeti projekt általános iskolai megvalósítása. *Módszertani Közlemények* (53) 4. 15–31. Interneten itt: http://acta.bibl.u-szeged.hu/33103/1/modszertani_053_004_015-031.pdf [2022.08.08.]
- Jancsákné Majzik A. (2019). Történelmi és kritikus gondolkodás a történelemórán. Videóinterjú alapú történelemtanítás az 1956-os forradalom témájában. *Módszertani Közlemények* (59) 4. 30–45.
- Jancsákné Majzik A. (2020). Történelemoktatás és állampolgári nevelés életútinterjúk használatával. Az 1956-os forradalom általános iskolai tanításának tantárgy-pedagógiai tanulságai. *Belvedere Meridionale* (32) 4. 50–65. DOI 10.14232/belv.2020.4.4
- Kojanitz L. (2011). A forrásfeldolgozástól a kutatásalapú tanuláshoz. *Történelemtanítás* 2011/12 Interneten itt: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2012/01/kojanitz-laszlo-a-forrasfeldolgozastol-a-kutatasalapu-tanulasig-02-04-05/> [2022.07.11.]
- Kojanitz L. (2018). Az elbeszélte történelem forrásainak alkalmazása a történelemórán. Új Pedagógiai Szemle 2018/9-10. 77–96. Interneten itt: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-elbeszelt-tortenelem-forrasainak-alkalmazasa-a-tortenelemorakon> [2022.07.11.]
- Kojanitz L. (2021). *A történelmi gondolkodás fejlesztése*. Belvedere Meridionale – Magyar Történelmi Társulat. Interneten itt: <http://real-eod.mtak.hu/9843/> [2022.06.11.]
- Kozma T. (2022). *Innováció és tanulás*. Gondolat
- Nahalka I. (2002). *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó.

- Nahalka I. (2013). Konstruktivizmus és nevelés. *Neveléstudomány* 2013/4. 21–33. Interneten itt: https://nevelestudomany.elte.hu/downloads/2013/nevelestudomany_2013_4_21-33.pdf [2021.07.01.]
- Pászka I. (2017). *A személyes történetek elméleti és módszertani kereteinek vázlatja*. Szeged: MTA–SZTE ETTK. Interneten itt: [https://eyewitness.hu/hu/kutatasi-dokumentumok/\[2022.06.13.\]](https://eyewitness.hu/hu/kutatasi-dokumentumok/[2022.06.13.])
- Zachor (2009). In. Holocaust. Budapest: Magyar-Amerikai Partnerség Egyesület. 30–38. Interneten itt: http://www.nefmi.gov.hu/letolt/kultura/holokauszt_kiadvany_090506.pdf [2022.08.12.]
- Zsolnai A. (2017). A média hatása a szociális viselkedésre és a társas kapcsolatok alakulására serdülőkorban. *Educatio*. 26/2. 246–256. DOI <https://doi.org/10.1556/2063.26.2017.2.7>